

**David Vopřada, *Tertulián: O modlitbě*, Praha:  
Krystal OP, 2020, 107 s., ISBN: 978-80-7575-076-1.**

---

K A R E L S L Á D E K

V edici Patristika u nakladatelství Krystal OP vyšel osmý svazek s názvem *O modlitbě* od do nedávna kontroverzního autora Tertuliána. Pravděpodobně jde o jednu z prvních reflexí na téma modlitby otčenáš v latině, která byla sepsána v rámci vzdělávání katechumenů. Jakožto spirituální teolog jsem si nemohl knihu nechat ujít. Kniha vyšla s úvodní studií a poznámkami od našeho předního patrologa a teologa Davida Vopřady a v brilantním překladu z latiny od Pavla Koronthály a Davida Vopřady.

Pod taktovkou docenta na KTF UK Davida Vopřady nakladatelství Krystal OP již v této řadě vydalo knihy: *Svatý Augustin. Vánoční promluvy* (2015) a *Svatý Augustin. Promluvy o modlitbě Páně* (2019), *Svatý Ambrož a tajemství Krista* (2015) a *Kněžství v prvních staletích Krista I.* (2018) a *II.* (2018). Jde o stěžejní témata, ke kterým má David Vopřada blízko: vztah ke Kristu, kněžství a modlitba. Vhledem k akademickému působení překladatele a autora úvodní studie má kniha všechny náležitosti, podle kterých se dnes hodnotí vědecká činnost a publikace: má dva významné recenzenty (doc. Vít Hušek a dr. Radek Tichý), úvodní kritickou studii náležitého rozsahu (56 stran), zdařilý poznámkový aparát, anglický abstrakt a velmi solidně zpracované přílohy (zkratky, rejstříky, seznam literatury).

Pokud budete držet knihu v ruce, začnete nejprve číst Tertuliánovo pojednání o modlitbě, které je stylisticky precizní a rozsahově střídité, což je běžné pro latinu (překlad je zde na 21 stranách z celkového počtu 107 stran knihy). Když se recenzent rozmýšlel, jakých bodů se chce dotknout při reflexích nad Tertuliánovým textem, zjistil, že vše v podstatě již náležitě okomentoval David Vopřada ve své úvodní studii. Vopřada nejen rozebral současné pohledy na Tertuliánův život a dílo, zejména spis *O modlitbě*, ale vřadil ho do tematických souvislostí, jak byla prožívána modlitba prvních křesťanů. Ve vlastním výkladu se snažil i o aktualizace s poukázáním na souvislosti Tertuliánových výroků s dnešními debatami o modlitbě, například o úpravách překladu modlitby otčenáš. Tímto přístupem Vopřada vzal recenzentovi vítr z plachet. V recenzi tedy vyjdu z témat, která již sám autor úvodní studie otevřel.

V rámci struktury úvodní studie se k Tertuliánově výkladu modlitby Vopřada třikrát vrací s novými analytickými poznámkami (při seznámení s dílem, výkladu, v dodatečných poznámkách), což může být náročnější pro čtenáře, který se snaží uchopit předkládané informace v jejich syntéze. V první části se Vopřada dotýká diskusí, které o Tertuliánovi panují mezi patrology. Ti často revidují zažitá schémata a tradiční obrazy o křesťanských autorech minulosti na základě svých hypotéz, které se snaží vyčistit mezi řádky pramenů. Nechtějí

být zatíženi pozdějšími intepretacemi a tradovanými obrazy, jelikož se domnívají, že mohou mít ideové až ideologické zabarvení. V případě Tertuliána se to dotýká především dvou momentů jeho života: zda byl, nebo nebyl knězem; zda se odklonil od katolické církve k montanistům a později založil vlastní sektu „tertulianistů“. Smířlivý pohled na Tertuliána favorizuje mínění, že byl křesťanským laikem, který se nikdy nerozloučil s katolickou církví, jenom kritizoval konkrétní hierarchy za jejich pokleslou morálku. David Vopřada je v tomto ohledu spíše tradicionalista, jelikož se domnívá, že vzhledem k Tertuliánově stupňujícímu se rigorismu v askezi, postu a enkratickým tendencím, přestoupil k montanistům: „V pozdějším období, kdy se Tertulián přidal ke skupině montanistů, začal obhajovat prodlužování tohoto postu až do večera“ (s. 31) a „V pozdějším motanistickém období začal Tertulián silně zdůrazňovat vztah mezi sexuální čistotou a modlitbou“ (s. 60). Vopřada správně uvádí, že vztah mezi sexualitou a duchovním životem byl u církevních otců živý, například i u Jeronýma, Augustina a Ambrože, přičemž manželství bylo považováno za dobré z důvodu plození dětí. Je třeba si přiznat, že enkratické tendence byly přítomny u jisté skupiny křesťanů již od počátku, a to někdy s rysy traumaticky-neurotického vztahu k vlastní sexualitě s až fobickým vztahem k ženám. Přehnaná askeze související s dualismem duše a těla (v platónově inspiraci) byla praxí i komunit uvnitř života církve. Jisté je, že odvolávat se na Tertuliána v pozdějším období nebylo bez rizika, proto se spojující linka na jeho dílo u pozdějších autorů uvádí většinou anonymně. Je samozřejmě otázkou, kdo a proč by měl zájem Tertuliána pošpinit, znevěrohodnit a udělat z něho téměř obražující příklad. Pokud by přišla na mysl možnost, že se tak stalo ze strany jím kritizovaných biskupů, na jejichž farizejské nešvary v morálním životě poukazoval, aby tím hierarchové zachránili svůj obraz, jsme na rovině čiré spekulace.

Jak bylo zmíněno, rozbor modlitby a představení debat o adresátech spisu, záměru a struktury výkladu otčenáše, charakteru spisu Vopřada jakožto znalec patristiky rozšířil o téma modlitby prvních křesťanů s informacemi o čase pro modlitbu (minimálně třikrát denně), postoji při modlitbě (stání, klečení mimo Velikonoce a neděle, s kritikou sezení po modlitbě jako u pohanských kultů), mytí rukou (spíše hygienické než rituální důvody jako u pohanských a židovských zvyklostí), dnes diskutabilní zahalování hlavy u žen (jinak pokouší i samotné anděly), políbení pokoje po modlitbě, hlídce neboli den postu do třetí hodiny odpolední a liturgické modlitbě. Je třeba zdůraznit, že v obsahu textu vyniká Vopřadova erudice jako patrologa a teologa zároveň. Vopřada má nesporně literární nadání srozumitelnou a příjemně čtivou formou předložit inspirující informace pro každodenní modlitební praxi i současných křesťanů.

Poté se Vopřada věnuje Tertuliánově vlastnímu výkladu modlitby otčenáš. Zde se dotýká témat spirituální teologie, teologické etiky a dogmatické teologie. Jakožto vyzrálý teolog vyzdvihuje ty aspekty Tertuliánova výkladu, které zdůrazňují potřebu zniternit modlitbu s důrazem na „modlitbu ve skrytosti“, která bude ve vnějších gestech prosta okázalosti a teatrálnosti.

Z vnitřních hnutí se má podle Tertuliána věřící před modlitbou vystříhat emocí, které rozdmýchávají spory mezi bratry, především hněvu. Tertulián jde ještě dále a považuje za nutné před modlitbou být svobodný od všech afektivních vášní, jak poznamenává Vopřada: „Tertulián je podobně jako stoikové přesvědčen, že osvobození od hříchu s sebou nese i osvobození od afektů... I v tomto případě je osvobození od afektů jako podmínka účinné modlitby požadováno kvůli připodobnění se Bohu (s. 53). Jistě lze tento postoj přijmout jako evangelijní výzvu k odpuštění a usmíření s bratřími před bohoslužbou a podle pavlovských doporučení odpustit každý večer. Je však otázkou, nakolik je v tomto přístupu více spirituality stoiků a antických filosofů usilujících ve své religiozité o návrat k nehybné jednotě počátku (v současnosti možná v souvislosti se zájmem mnohých křesťanů o zen buddhismus), než o inspiaci biblickým obrazem Boha, který není do sebe uzavřená spokojená entita. Díky tomu, že se Bůh zjevení vztahuje a až do krajnosti vydává člověku po způsobu vnímání člověka, tak člověk tento vztah prožívá v rámci svých emocí. Je samozřejmě důležité stále očišťovat mysl od projekcí vlastních emotivních přání do Boha, nicméně reakcí nemůže být poznávání Boha v modlitbě bez lidských emocí, mezi které patří i hněv spravedlivých, prorocké napomenutí, a především projevy soucitu, lásky a milosrdenství. Lásku Boha může člověk prožívat emocionálně jako milost a požehnání, pokud usiluje o duchovní růst a je otevřen odpuštění, ale stejnou lásku Boha může emocionálně prožívat jako hněv, neklid, pokud žije ve stavu hříchu. Jde stále o ten samý projev vztahu lásky Boha v duchovním prožívání, i když je prožíván odlišně na rovině emocí.

Úvodní studie pokračuje výkladem Tertuliánova výkladu modlitby otčenáš. Uvedme alespoň dva zajímavé momenty z Vopřadova úvodu. První se dotýká doslovného překladu „dimitte nobis debita nostra, remittimus nos quoque debitoribus nostris“ neboli „odpusť nám naše dluhy, i my totiž odpouštíme našim dlužníkům“. Dnešní předklad, kde místo „dluhů“ uvádíme „viny“ a místo „dlužníků“ v modlitbě zmiňujeme „viníky“, je obsahově správný, jak ostatně vysvětluje Vopřada, nicméně oprávněně varuje před nebezpečným chápáním Boha jako účetního: „Bůh tak bude pojmán jako pouhý účetní evidující závazky provinilců či soudce, jehož je téměř nemožné obměkčit“ (s. 48). Na druhou stranu chápání viny jakožto dluhu, respektive dluhu lásky k bližnímu a k Bohu, může pomoci pochopit příčinu vlastního hříchu a v jistých případech tak zamezit skrupulantství z příliš sebestředné kontroly každého jednání, zda je, či není každá myšlenka, slovo i čin hříchem, aniž by se penitent podíval na kořen jednání, respektive zda myšlenka, slovo a čin vyrůstá z touhy milovat bližního a Boha – a nemá právě zde onen „dluh“.

Druhá aktualizací reflexe se dotýká pokračující části otčenáše: „ne nos inducas in temptationem, sed devehé nos a malo“ doslova „neuveď nás v pokušení, ale odveď nás od zlého“, někdy dokonce Tertuliánem překládané jako „erue nos a maligno“ čili „vytrhni nás od Zlého“ (s. 39). Vopřada správně připomíná současné změny v italském a francouzském překladu otčenáše, který „neuveď nás v pokušení“ upravuje na přesnější „nedopusť, ať podlehneme

pokoušení“. Vopřadův výklad jde tímto směrem, přičemž konstatuje: „Myšlenka, že by člověka mohl do pokoušení uvádět ‚Pán‘, je pro něj (Tertuliána) absurdní, protože Bůh zná víru každého člověka, a proto ji nepotřebuje zkoušet; a vzhledem k tomu, že Boží vůle je spása člověka, není ani možné, aby Bůh chtěl tuto víru ‚vyvrátit‘“ (s. 50). S Vopřadovým konstatováním nelze než souhlasit s dodatkem, že v současnosti někteří systematictí teologové a kněží v pastoraci při doprovázení operují s tím, že by Bůh mohl člověka zkoušet po vzoru starozákonní knihy Jób, respektive Bůh by aktivně umožnil, aby člověk byl pokoušen pokušelem pro zocelení víry. Zápas o pravdivý obraz Boha a o pravdivé pojetí dynamiky vztahu Boha a člověka je stále v centru teologie a pastorace.

Po epilogu k výkladu Tertuliánova výkladu otčenáš Vopřada ještě dodává další tři poznámky. Konstatuje, že nemáme doklady, zda byla modlitba otčenáš od počátku součástí liturgie. Z dogmatického pohledu je potom novost modlitby v jejím zaměření na Krista a, jak Vopřada uvádí, bezproblémové praxi modlitby ke Kristu. Vrací se ještě k Tertuliánově rigorismu v sexuální oblasti, který u něho vedl až ke konstatování v díle *Výzvy k čistotě*: „Podívejme se tedy na naši zkušenost: o kolik lépe se muž cítí, když je náhodou bez své ženy!“ (s. 60). Je zřejmé, že manželství Tertuliána prošlo vyhořením i v intimní oblasti, takže toto trauma řešil silnějším příklonem k duchovnímu životu. Škoda, že Tertulián nevolil nějakou formu terapie evidentní manželské a asi i své sexuální krize, než že by toto své trauma dával dokonce pošetile za příklad.

Po úvodní studii následuje vlastní Tertuliánův text. Opět musím vyzdvihnout pečlivý poznámkový aparát pod čarou a zkratky biblických knih na boku. Typografie je přehledná a bez problémů se čtenář vizuálně orientuje. Jak jsem již uvedl, doporučuji čtenáři, aby při otevření knihy začal četbou vlastního Tertuliánova textu a nechal ho na sebe působit v jeho původnosti. Až následně aby se obrátil k úvodní studii.

Proto nyní svoji recenzi ukončím s přáním, aby z dílny Davida Vopřady spatřily světlo světa další podobné studie a překlady, které nám čtenářům umožní více poznat tuto velmi plodnou etapu dějin křesťanského myšlení.

doi: 10.14712/23365398.2021.11